

**ПОЗИЦІЙНІ ВАРІАНТИ СЕГМЕНТОВАНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ
В АСПЕКТІ ТЕМА-РЕМАТИЧНОГО ЧЛЕНУВАННЯ
(на матеріалі французької мови)**

У статті досліджується проблема розмежування структурних моделей сегментованих висловлень у сучасній французькій мові в аспекті їх тема-рематичного членування, а також визначається принцип, що лежить в основі розмежування даних моделей.

Ключові слова: структурна модель, реприза, антиципація, тема, рема, прономінальний субститут.

Медведєва Н.А. Positionные варианты сегментированных высказываний в аспекте тема-рематического членения (на материале французского языка). *В статье рассматривается проблема разграничения структурных моделей сегментированных высказываний в современном французском языке в аспекте их тема-рематического членения, а также определяется принцип, лежащий в основе разграничения данных моделей.*

Ключевые слова: структурная модель, реприза, антиципация, тема, рема, прономинальный субститут.

Medvedeva N.O. Positional variants of segmented utterances from the point of view of their theme-rheme division. *This article is devoted to the problem of the determination of the structural models of segmented utterances in modern French from the point of view of their theme-rheme division. Besides there is an attempt to identify the principle of differentiation of these models.*

Keywords: structural model, left dislocation, right dislocation, theme, rheme, pronominal substitute.

У сучасній лінгвістичній літературі зазначається, що однією з характерних рис сегментованого висловлення є мобільність теми порівняно з ремою, яка полягає в певній свободі її позиції. Завдяки мобільній позиції теми сегментовані висловлення мають змогу передавати різноманітні відтінки значень, тим самим відображаючи інтенцію мовця й розвиток його думки. При цьому можна констатувати певні закономірності потенційної позиції теми, що є підґрунтям для визначення структурних моделей сегментованих конструкцій. Більшість лінгвістів (Є.А. Реферовська, А.А. Андрієвська, О. Новаковська, В.Г. Гак, Ж. і Р. ле Бідуа, М. Ріжель, Ж.-К. Пелля, Р. Ріуль) погоджуються, що існує дві структурні моделі сегментованих висловлень. Однак ряд науковців — А.К. Васильєва, М.Л. Мюлер-Хаузер, Л. Прістлі, М.Б. Фраден — наголошують на існуванні трьох моделей. Подібна розбіжність у визначенні кількості структурних моделей представляє інтерес для дослідження і свідчить про актуальність вивчення питання. Вирішення даної проблеми є необхідним для уточнення семантико-прагматичного аналізу сегментованих висловлень.

Об'єктом цієї роботи є тема-рематичне членування сегментованого висловлення. Предмет — структурні моделі сегментованих висловлень. Мета — визначити кількість структурних моделей сегментованих конструкцій в аспекті актуального членування висловлення й обґрунтувати принцип, який лежить в основі цього розмежування.

Проблема визначення структурних моделей сегментованих висловлень зумовлена тим, що в лінгвістичній літературі відсутня чітка й однозначна інтерпретація репризи й антиципації як структурних моделей, про що свідчать такі точки зору науковців. Так, Ж. і Р. ле Бідуа виділяють дві структурні моделі сегментованих висловлень, однак інтерпретують їх не в термінах актуального членування, а на морфолого-синтаксичному рівні, де у випадку репризи спочатку виражають слово (або групу слів), що не має експліцитного логічного зв'язку з іншою частиною висловлення, щоб потім приєднати його до дієслова штучно в формі прономінального репрезентативну [6: 61]. Антиципація ж полягає в повідомленні за допомогою прономінального репрезентативну слова (або групи слів), яке вже міститься в свідомості мовця на початковому етапі продукування висловлення, однак експліцитно виражається пізніше [6: 59].

У термінах актуального членування знаходимо такі визначення. В.Г. Гак розуміє репризу як висловлення, в якому займенник слідує за сегментом, тоді як антиципація передбачає передування дієслівного комплексу (рема) сегментові (тема) [4: 669]. А.А. Андрієвська, слідом за Ш. Баллі, виділяє конструкції типу AZ і ZA, де А вживається на позначення теми висловлення, а Z – його реми, які називає репризою й антиципацією відповідно. Вочевидь, у розмежуванні структурних моделей Ш. Баллі й А.А. Андрієвська враховують ініціальну або фінальну позицію теми відносно рематичної частини.

Додамо також, що в роботах деяких зарубіжних науковців досить часто замість понять репризи й антиципації вживаються терміни *dislocation à gauche* (відокремлення вліво) або *le constituant détaché en prolepse* (відокремлений випереджальний компонент), і *dislocation à droite* (відокремлення вправо) або *le constituant détaché en rappel* (відокремлений повторюваний компонент) відповідно [8: 82, 91; 9: 426-427; 7: 27, 42]. Ці поняття передбачають виведення компонента висловлення на початок або в кінець висловлення і його повтор або випередження (визначення наперед) у формі анафоричного або катафоричного займенника [8: 81].

Наведені точки зору лінгвістів свідчать про недостатньо чітке визначення сутності репризи й антиципації, а принцип, який лежить в основі розмежування структурних моделей, потребує уточнення. Оскільки наведені визначення об'єднують наявність трьох ключових елементів – теми, реми й прономінального репрезентативну або субститути – можна припустити, що структурні моделі сегментованих висловлень виділяються на основі одного з таких принципів: або позиції теми щодо реми, або чергуванні теми й субститути. З метою об'єктивної оцінки кожного із принципів доцільно було б провести порівняльний аналіз таких сегментованих висловлень з точки зору їх тема-рематичного членування з урахуванням кожного з принципів. У наведених прикладах тема й субститут виділяються жирним шрифтом:

№1 ***Moi non plus, je ne savais pas pourquoi il me disait tout cela*** (2: 49).

№2 – ***Il te plaît pas, Félix?***

– *Mais si, mon trésor, il me plaît beaucoup* (1: 41).

№3 ***Elle est plutôt du genre menue, Mme Schaeffer, rien à voir avec la mère de Luc, et pourtant, elle a donné un de ces coups de pied dans la porte, la serrure n'a pas résisté au charme de son tibia*** (4: 63).

№4 *Mais toi, tu étais pour leur mariage, à ce moment-là* (3: 129).

№5 *Vous ne trouvez pas ça admirable, quand même, Luce, la campagne? disait Diane* (8: 16).

№6 *De toute façon, mon vieux, des hommes comme vous, j'en vois quinze par semaine; ça s'arrange, généralement* (7: 38).

№7 *Cette liberté nouvelle, vous ne savez trop cependant quoi en faire* (6: 186).

Отримані результати подаємо у вигляді таблиці, де використовуються такі умовні позначення: Т – тема висловлення, R – рема, S – прономінальний субститут.

Таблиця 1

№ висловлення	Положення теми відносно субституту	Положення теми відносно реми
1	T, S+R	T, R
2	S+R, T	R, T
3	S+R, T, r	R, T, r
4	RT, S+r	RT, r
5	R+S, T	R, T
6	R, T, S+r	R, T, r
7	T, R+S	T, R

Отже, якщо брати за основу принцип чергування теми й прономінального субституту, то в отриманих схемах серединне положення відсутнє й сегментовані висловлення можуть бути диференційовані лише як реприза (приклади 1, 4, 6, 7) або антиципація (приклади 2, 3, 5). Крім того, положення субституту в рематичній частині ніяк не впливає на структурну модель (приклад 5 і 7), мається на увазі, що принцип чергування теми й субституту передбачає лише пре- або постпозицію теми, незалежно від того, чи розриває вона структуру рематичної частини. З іншого боку, аналіз сегментованих висловлень із врахуванням положення теми відносно реми свідчить на користь існування серединної позиції теми, що ілюструють приклади 3, 4, 6, однак при цьому зникає диференціація між репризою й антиципацією. Подібна ситуація пояснюється тим, що на початку висловлення перед сегментом часто вживаються слова *mais, et, (et) puis, pour, de toute façon, or, ainsi* тощо, які входять до складу реми, а наприкінці висловлення розривають, щоб вжити сегмент. Щодо останнього слід додати, що розміщення теми всередині реми можна пояснити семантико-прагматичною інтенцією мовця, а саме: сегмент знаходиться ближче до свого субституту з метою уникнення двозначності смислу, оскільки дуже поширена рематична частина (адже подібний розрив стосується головним чином поширених структур) може порушити логіко-семантичний зв'язок теми з субститутом і викликати неясність або навіть двозначність інтерпретації висловлення. Розглянемо такий приклад:

Je n'y reviens, à cette terrifiante épreuve de la récitation au pied de l'estrade, que pour essayer de m'expliquer le mépris où l'on tient aujourd'hui toute sollicitation de la mémoire (5: 154).

Якщо трансформувати наведений приклад і перенести тему в кінець висловлення: *Je n'y reviens que pour essayer de m'expliquer le mépris où l'on tient aujourd'hui toute sollicitation de la mémoire, à cette terrifiante épreuve de la récitation au pied de l'estrade*, – то зв'язок між темою і субститутом губиться, висловлення втрачає смисл і стає незрозумілим і складним для сприйняття.

Вочевидь, брати за основу позицію теми лише відносно реми недоцільно. У визначенні структурної моделі сегментованого висловлення повинен відігравати вирішальну роль принцип чергування теми й субститути, оскільки сегмент може розривати структуру висловлення як перед, так і після предикативного центру. Імовірна причина таких розривів – збереження логіко-семантичного зв'язку з субститутом, значна віддаленість від якого може порушити й навіть зруйнувати логіку викладу, і, як наслідок, позбавити висловлення смислу. Додамо також, що основне семантико-прагматичне навантаження несуть саме тема й субститут, їх вираження й положення, оскільки рема не підлягає змінам, кожний компонент висловлення займає своє логічне місце, а місце відокремленої теми заповнює прономінальний субститут, тобто структура реми цілісна й повна. Таким чином, буде справедливим називати випадки ініціальної позиції теми відносно субститути репрізою, тоді як постпозицію теми відносно субститути – антиципацією.

Отже, підбиваючи підсумки, зазначимо, що доцільно виділяти лише дві структурні моделі сегментованих висловлень – репрізу й антиципацію, однак при цьому існує три позиційних варіанти сегменту відносно реми – препозиція, постпозиція й інтерпозиція, оскільки структура реми може розриватися. Перспективи для подальшого дослідження представляють семантико-прагматичні особливості використання даних структурних моделей з точки зору мовця і його реципієнта.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андривеская А.А.** Синтаксис современного французского языка (на французском языке) / А.А. Андривеская. – К. : Вища школа, 1973. – 204 с. 2. **Балли Ш.** Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли. – М. : Иностранная литература, 1955. – 416 с. 3. **Васильева А.К.** О смысловых особенностях расчлененного предложения / А.К. Васильева // Современный французский язык. Ученые записки т. 212. – Ленинград, 1959. – С. 5–19. 4. **Гак В.Г.** Теоретическая грамматика французского языка / В.Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с. 5. **Реферовская Е.А.** Теоретическая грамматика французского языка. Ч. 2 : Синтаксис простого и сложного предложений (на фр. яз.). – [Учебник по курсу теоретической грамматики фр. яз. для студентов интов и фак. иностр. яз.] / Е.А. Реферовская, А.К. Васильева. – М. : Просвещение, 1983. – 334 с. 6. **Bidois le G. et R.** Syntaxe du français moderne / G. et R. le Bidois. – tome II. – Paris : Éditions Auguste Picard, 1968. – 794 p. 7. **Fradin M.B.** Approche des constructions à détachement: la reprise interne / M.B. Fradin // Langue française. – 1988. – № 78. – P. 26–56. 8. **Nowakowska A.** Thématization et dialogisme: le cas de la dislocation / A. Nowakowska // Langue française. – 2009. – № 163. – P. 79–98. 9. **Riegel M.** Grammaire méthodique du français / M. Riegel, J.-C. Pellat, R. Rioul. – Paris : Presses Universitaires de France, 1994. – 646 p.

ДЖЕРЕЛА

1. **Boissard J.** Bébé couple / Janine Boissard. – Paris : Fayard, – 1997. – 283 p.
2. **Claudel P.** Quelques-uns des cent regrets / Philippe Claudel. – Paris : Gallimard, 2005. – 190 p.
3. **Groult F.** Le passé infini / Flora Groult. – Paris : Éditions J'ai lu, 1984. – 224 p.
4. **Levy M.** Le voleur d'ombres / Marc Levy. – Paris : Éditions Robert Laffont, 2010. – 280 p.
5. **Pennac D.** Chagrin d'école / Daniel Pennac. – Paris : Gallimard, 2007. – 306 p.
6. **Rouaud J.** Pour vos cadeaux / Jean Rouaud. – Paris : Les Éditions de Minuit, 1998. – 190 p.
7. **Sagan F.** Un peu de soleil dans l'eau froide / Françoise Sagan. – Paris : Flammarion, 1969. – 250 p.
8. **Sagan F.** Les faux-fuyants / Françoise Sagan. – Paris : Julliard, 1991. – 194 p.